

Отримано: 12 жовтня 2023 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2023 р.

Прийнято до друку: 1 листопада 2023 р.

e-mail: tania.kor3@gmail.com

e-mail: leschenko.nat@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5412-4314>

DOI: 10.25264/2519-2558-2023-19(87)-45-48

Бурка Н. А., Корчук Т. О. Лексичні особливості прояву ірландської мовної інтерференції в англомовних художніх творах. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 19(87). С. 45–48.

УДК:821.111(417)

Бурка Наталія Анатоліївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Корчук Тетяна Олександрівна,
здобувач вищої освіти факультету лінгвістики,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ІРЛАНДСЬКОЇ МОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

У статті представлені результати встановлення основних закономірностей прояву ірландської лексичної інтерференції в англомовних художніх творах. Викладена сутність поняття мовної інтерференції та охарактеризовано її природу на рівні лексичних засобів, що створюються шляхом запозичень, калькувань слів і фраз, змін у значенні лексичних одиниць та їх вживаності, а також функціональній субституції різномовних лексичних одиниць. Особливості ірландської мовної інтерференції у художніх творах розглянуто на основі праць відомого ірландського письменника Джеймса Джойса, творчість якого припадає на період, коли інтерес до ірландської мови та літератури поєднався з необхідністю збереження ірландської мови в умовах її занепаду, що і демонструє яскраво особливості ірландського впливу на англійську мову. Лексичні засоби прояву ірландської мовної інтерференції проаналізовано на прикладі романів «Улісс» та «Портрет митця замолоду», а також збірки оповідань «Дублінець». Аналізом встановлено, що найчастіше ірландська лексика використовувалася у досліджуваній період для позначення різних типів реалій, зокрема для характеристик: об'єктів фізичної географії та ландшафту, людей, національних страв та напоїв, суспільно-політичного життя тощо. Підкреслено, що переважна більшість вживаних реалій представлена ономастичними реаліями та топонімами, що позначають адміністративно-територіальні одиниці та назви населених пунктів. Наведено типові приклади лексичних одиниць, які зустрічаються в розмовній мові повсякденного спілкування і набувають в діалогах форм емоційних вигуків та слів ввічливості. Окремо розглянуто такий цікавий вид іношомовного запозичення, як калькування конструкцій ірландської мови.

Ключові слова: мовна інтерференція, лексичний рівень мови, запозичення, ономастичні реалії, калькування.

Nataliia Burka,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Tetiana Korchuk,
master student at the Faculty of Linguistics,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

LEXICAL FEATURES OF IRISH LANGUAGE INTERFERENCE IN ENGLISH-LANGUAGE FICTION

The article presents the results of establishing the main regularities of Irish lexical interference in English-language fiction. The essence of the concept of language interference is outlined and its nature is characterized at the level of lexical means created by means of borrowings, calques of words and phrases, changes in the meaning of lexical units and their usage as well as functional substitution of multilingual lexical units. The peculiarities of Irish language interference in fiction are considered on the basis of the works of the famous Irish writer James Joyce, whose work falls on the period when interest in the Irish language and literature was combined with the need to preserve the Irish language in the conditions of its decline, which clearly demonstrates the peculiarities of the Irish influence on the English language. The lexical means of manifestation of Irish language interference are analyzed on the example of the novels *Ulysses* and *Portrait of an Artist as a Young Man* as well as the collection of short stories *Dubliners*. The analysis has revealed that Irish vocabulary was most often used in the period under study to denote different types of realities, in particular, to characterize objects of physical geography and landscape, people, national dishes and drinks, social and political life, etc. It is emphasized that the vast majority of used realities are represented by onomastic realities and toponyms denoting administrative-territorial units and names of settlements. Typical examples of lexical items that occur in everyday speech and take the form of emotional interjections and words of politeness in dialogues are given. An interesting type of foreign language borrowing, such as the calquing of Irish language constructions, is considered separately.

Keywords: language interference, lexical level of language, borrowing, onomastic realities, calquing.

Постановка наукової проблеми. Відомо (Бубнов, 2021:49), що упродовж усієї історії ірландська та англійська мови співіснували на території Ірландії та змінювалися під впливом екстра- та інтралінгвальних чинників, тому ознаки їх взаємодії простежуються в ірландській мовній інтерференції в англійській мові на всіх мовних рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За баченням Е. Й. Есенової, лексичний рівень мови найбільше піддається іношомовному впливу (Есенова, 2009:51–52). Лексичні особливості ірландської мовної інтерференції описані в роботах таких вчених, як Дж. Харріс, Дж. Л. Каллен, А. Блісс, П. Трудгілл, Дж. Ханна та ін. Утім деякі аспекти явища залишаються до кінця нез'ясованими. **Актуальність** та практичне значення їх з'ясування убачається у можливості застосування отриманих результатів у подальших дослідженнях явища мовної інтерференції та класифікації її лінгвістичних ознак.

Метою роботи є виявлення основних закономірностей прояву ірландської лексичної інтерференції у англійських мовних творах.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі **завдання**:

– встановити способи відтворення ірландської мовної інтерференції на лексичному рівні;

– виявити типові засоби прояву інтерференції на лексичному рівні мови в художніх творах Дж. Джойса.

Виклад основного матеріалу. Щодо самого терміну «інтерференція», то він походить від латинського *inter* – «між» та *ferens* (*ferentis*) – «той, що несе» (Єрмоленко, Бибик, Тодор, 2001:224) та було вперше введено в науковий вжиток представниками Празького лінгвістичного кола як відхилення від норм мов, що контактують (Есенова, 2009:51). У подальшому викладі ми будемо дотримуватися відомого визначення американського лінгвіста У. Вайнрайха, за яким інтерференція – це «відхилення від норм кожної мови, які відбуваються у мовленні двомовних носіїв у результаті знайомства з іншими мовами, тобто внаслідок контактування мов» (Weinreich, 1970:7).

Поряд з цим, незважаючи на розбіжності в думках науковців щодо принципів класифікації мовної інтерференції, у межах започаткованого нами лінгвістичного дослідження, виникає сенс дотримуватися класифікації існуючих різновидів мовної інтерференції з огляду на рівень мови, до якого вона відноситься, виокремлюючи при цьому: фонетичну (фонетично-графічну, фонетично-орфографічну), лексичну (лексико-семантичну) та граматичну інтерференції (Есенова, 2009:51-52).

Аналізуючи особливості інтерференції на рівні лексичних засобів, ми також зважатимемо на те, що вона найчастіше відбивається в таких формах: запозичення, які можуть бути чистими та змішаними; калькування слів і фраз, що утворює кальки-утворення (нові лексичні одиниці) та кальки-поширення (виникнення у лексеми додаткового значення); зміни у значенні слова (семантичні запозичення); зміни вживаності лексичних одиниць; функціональна субституція різномовних лексичних одиниць (Валігура, 2008:110).

Виходячи з того, що сучасна мовна ситуація на острові Ірландія характеризується як багатокомпонентна, багатомовна та демографічно нерівномірна, з різним статусом мов, що її утворюють (Бубнов, 2021:54), ми, при дослідженні ірландської мовної інтерференції в англійських творах, розуміли доцільність звернення окремої уваги на історичні і соціально-історичні чинники та на їх роль у розвитку мовної ситуації.

Оскільки об'єктом нашого дослідження слугує процес творчості ірландського письменника Джеймса Джойса, то слід стисло охарактеризувати соціально-політичні умови, у яких набували життя аналізовані нами його відомі художні твори. З цього приводу відомо, що період його творчості припадає на початок ХХ століття, коли інтерес до ірландської мови та літератури поєднався з необхідністю збереження ірландської мови в умовах її занепаду. У результаті Великого голоду 1845-1852 років, масової еміграції ірландців, а також санкцій, накладених на Ірландію англійським урядом, ірландська мова стала мовою меншості. Це стало поштовхом до руху за відродження державного статусу ірландської мови та повернення ірландської національної самосвідомості (Бубнов, 2021:52). Саме тому творчість Дж. Джойса і наповнена специфічними ірландськими варіаціями англійської мови з особливим лексичним складом, до обсягу якого письменник додавав не лише просторічну ірландську лексику, але й різні характерні мовні моделі та конструкції.

Результати проведеного аналізу творчості Дж. Джойса дозволяють вважати, що на лексичному рівні його художніх творів досить поширений прояв інтерференції реалізується у формі запозичень.

При цьому ірландська лексика найчастіше використовується Дж. Джойсом для позначення реалій. Наприклад, *drum* або *drumlin* (Жоусе, 2018) від ірл. *droim*, *droimnín* позначає невеликі пагорби льодовикового походження, поширені, зокрема, в графстві Даун на півночі Ірландії. Або *boreen* (Жоусе, 2018) від ірл. *Bóithrín*, що позначає вузьку, здебільшого ґрунтову, сільську дорогу в Ірландії.

Подібним чином, ми можемо виокремити і групу слів на позначення об'єктів географії та ландшафту. Так, в романі «Улісс» (Жоусе, 2018) Дж. Джойса знаходимо:

callow від ірл. *caladh* – річковий луг;

bog від ірл. *bogach* – водно-болотні угіддя;

lough від ірл. *loch* – озеро.

Крім того, Дж. Джойс (Жоусе, 2018) вживає лексичні одиниці на позначення міфологічних реалій:

Banba від ірл. *banba* – одна із найдревніших богинь ірландського пантеону (Джойс, 2015:607);

banshee від ірл. *bean sí* – міфологічна провісниця смерті (Джойс, 2015:607);

leprechaun від ірл. *leipreachán* – персонаж ірландського фольклору.

Слід також відзначити наявність лексичних одиниць, що позначають національні страви. Серед них:

barmbrack (Жоусе, 2018) від ірл. *ó bairín breac* – різновид солодкого хліба з сухофруктами, який традиційно подають в Ірландії на Хелловін;

drisheen (Жоусе, 1917:108) від ірл. *drisín* – традиційний кров'яний пудинг;

crubeens (Жоусе, 2018) від ірл. *crúibín* – традиційні свинячі ніжки.

Унаслідок фонологічної та графічної адаптації слово *whiskey* стало зміненим варіантом ірландського *uisce beatha*. Знаходимо й інші приклади слів на позначення дозвілля та вживання алкоголю (Жоусе, 2021): *deoc an doruis*, *peloothered*, *bowsey*, *etc.*

До окремої групи можна віднести ономастичні реалії. Наприклад, використані найменування адміністративно-територіальних одиниць та населених пунктів *Connacht*, *Fermanagh*, *Iveagh*, *Tallaght*, *Croagh*, *Armagh*, *Howth*, *Skerries*, *Oughterard*, і т.д.

Слід зазначити, що з огляду на історичні умови того часу, зокрема початок активного руху за відродження та незалежність Ірландії, письменник використовує реалії суспільно-політичного життя. Серед них знаходимо приклади:

1) політичних та суспільних рухів:

fenian (Жоусе, 2021:65) – учасник таємного революційного руху за визволення Ірландії від британського панування;

2) національних гасел та патріотичних пісень:

Silent O Moyle (Жоусе, 2021:26) – ірландська патріотична пісня;

Eire Abu (Joyce, 2021:73) – національне гасло;

Faugh a Ballagh (Joyce, 2018) – ірландський бойовий вигук;

erin go bragh (Joyce, 2018) – девіз, що демонструє підтримку Ірландії;

3) елементів одягу, обмундирування:

caubeen (Joyce, 2018) від ірл. *cáibín* – ірландський берет, частина

уніформи ірландських полків британської армії;

4) символів:

shamrock (Joyce, 2018) від ірл. *seamróg* – трилистник, символ Ірландії.

До іншої групи ми маємо віднести слова, що позначають людей та їх характеристики. Наприклад, слово **maneen** (Joyce, 1917:111) утворене за допомогою додавання зменшено-пестливого суфікса *-in*, характерного ірландській мові, до іменника **man**. Слово **shoneen** (Joyce, 2021:63) ірландці використовують як зневажливий термін, щоб описати людину, яка наслідує англійські звичаї та поведінку. **Jackeen** (Joyce, 1917:114) – зневажливий термін, що характеризує жителів Дубліна. **Swaddler** (Joyce, 2021:8) – ірландський сленг слова протестант. Серед інших прикладів: **josser** (Joyce, 2021:11) – хлопець; **bostoon** (Joyce, 2021:8) – дурень; **colleen** (Joyce, 2018) – молода дівчина; **pishogue** (Joyce, 2018) – нікчема; **kitogue** (Joyce, 2018) – шульга; **chara** (Joyce, 2018) – друг.

У творах Дж. Джойса використовуються також інші одиночні приклади лексичних одиниць, що не підпадають під вище наведені семантичні групи. Вони представлені різними частинами мовами та мають різне значення. Наприклад, **galore** від ірл. *go leor* – багато, **lambabaun** – ягня, **yerra** – справді, тощо.

Варто зазначити, що аналіз англійської мови в Ірландії дозволяє говорити про такий цікавий вид іншомовного запозичення, як калькування конструкцій ірландської мови (Бубнов, 2021:56). Калькою (від фр. *calque* – «копія, наслідування») називають «вид мовного запозичення, утворення нового фразеологізму, слова або нового значення слова через буквальный переклад відповідного іншомовного елемента» (Гладка, 2011:8-13).

Прикладом цього слугує конструкція **at all at all**, використана в романі Дж. Джойса (Joyce, 2018):

Where were you at all at all?

Англійському **at all** відповідає ірландське **ar bith**, однак особливістю ірландської мови є таке цікаве явище як редуплікація, що виражається у подвоєнні основи слова або цілого слова. У результаті, підсилене ірландське **ar chor ar bith** породжує вжиту письменником форму **at all at all**.

Частіше приклади лексичних одиниць зустрічаються в розмовній мові повсякденного спілкування, адже, на думку Харріса (Harris, 1986:39), «письмова модель певною мірою не відрізняється від стандартної британської англійської». На прикладі діалогів з творів (Joyce, 2018; Joyce, 2021) можемо виокремити ірландські вигуки-слова привітання, побажання та прощання:

Faillte – ласкаво просимо; **Slainte** – будьмо здорові; **Slain leat** – до побачення; **Beannacht libh** – до побачення.

Нами помічено також часте використання емоційних вигуків, що виражають різноманітні почуття. Так, можемо виокремити вживане автором **bedad**, що походить від *by dad* і є евфемізмом *by God*:

Ay bedad (Joyce, 1917; Joyce, 2018)

Вигук на позначення здивування **musha** в одному із романів (Joyce, 2021) зустрічаємо також у двох інших варіаціях: **wisha**, **'usha**.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Як бачимо, серед головних лексичних особливостей відтворення ірландської мовної інтерференції у художніх творах можемо виокремити запозичення, які здебільшого використовуються для позначення різних типів ірландських реалій, та калькування слів і конструкцій ірландської мови. У діалогах знаходимо приклади емоційних вигуків та слів ввічливості, які часто зустрічаються в розмовній мові повсякденного спілкування в Ірландії.

Результати проведеного нами дослідження можна використовувати в дослідженнях мовної інтерференції загалом і зокрема особливостей ірландської мовної інтерференції, а також у подальшій лінгвістичній чи перекладознавчій діяльності, де розуміння ролі та впливу інтерференції відіграє важливу роль для подолання труднощів та уникнення її негативного ефекту.

Література:

1. Бубнов Д. В. Особливості мовленнєвої поведінки ірландців в ситуації двомовності. Одеса, 2021. 184 с.
2. Валігура О. Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 288 с.
3. Гладка В. А. Калька як один зі шляхів неологізації французької мови // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. . 2011. № 537. С. 8–13.
4. Есенова Е. Й. Види мовної інтерференції // Стратегія та методи навчання мов для спеціальних цілей: IX Міжнародна науково-практична конференція. Київ, 2009. С. 51-52.
5. Єрмоленко С. Я., Бибік С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 221 с.
6. Harris J. Perspectives on the English Language in Ireland. Dublin: Centre for Language and Communication Studies, 1986. 348 p.
7. Weinreich U. Languages in Contact. The Hague: Mouton, 1970. 148 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

8. Джойс Дж. Улліс. К.: Вид-во Жупанського, 2015. 736 с.
9. Joyce J. A Portrait of the Artist as a Young Man. Planet ebook: [Website]. 1917. 317p. URL: https://www.planetebook.com/a-portrait-of-the-artist-as-a-young-man/#google_vignette
10. Joyce J. Dubliners. Global Grey ebooks: [Website]. 2021. 130p. URL: <https://www.globalgreyebooks.com/dubliners-ebook.html>
11. Joyce J. Ulysses. Strelbytskyy Multimedia Publishing. 2018. 625 p.

References:

1. Bubnov D. V. Osoblivosti movlennyeyovoyi povedinki irlandtsiv v situatsiyi dvomovnosti [Regularities of speech behaviour of the Irish in the bilingual situation]. Odesa, 2021. 184 s.
2. Valihura O.R. Fonetychna interferentsiia v anhliiskomu movlenni ukrainskykh bilinhviv [Phonetic interference in the English speech of Ukrainian bilinguals]: monohrafiia. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 2008. 288 s.
3. Esenova E. Y. Vidi movnoyi interferentsiyi // Stratehiya ta metody navchannya mov dlya spetsial'nikh tsiley: IX Mizhnarodna naukovo-praktichna konferentsiya naukovo-metodichni materiali [Types of language interference // Strategy and methods of teaching languages for special purposes: IX International Scientific and Practical Conference]. Kyiv, 2009. S. 51-52.
4. Hladka V. A. Kal'ka yak odin zi shlyakhiv neolohizatsiyi frantsuz koyi movi [Calque as one of the ways of neologization of the French language] // Naukoviy visnik Chernivets'koho universitetu : zb. nauk. pr. 2011. №537. S. 8-13.
5. Yermolenko S. Y., Bibik C. P., Todor O. H. Ukrayins'ka mova. Korotkiy tlumachniy slovník lnhvistichnikh terminiv [Ukrainian language. The short explanatory dictionary of Linguistic terms] / za red. S. Y. Yermolenko. Kyiv: Libid', 2001. 221 s.
6. Harris J. Perspectives on the English Language in Ireland. Dublin: Centre for Language and Communication Studies, 1986. 348 p.
7. Weinreich U. Languages in Contact. The Hague: Mouton, 1970. 148 p.